

ADATOK.

UTASÍTÁS A MUNKÁCSI UDVARBIRÓ RÉSZÉRE 1570-BEN.¹

I.

Az eredeti.

INSTRUCTIO NOVA PER DOMINOS COMMISSARIOS ET CAMERAM
STEPHANO SOKLYOSSY PROVISORI MUNKACHIENSI DATA MENSE
JUNIO ANNI 1570.

Cum de fidelitate et industria Stephani Soklyossy sibi domini commissarii, nec non camera Scepusiensis sacrae caesareae regiaeque mattis ect. optima quaequae polliceantur, officium provisoratus arcis Mwnkach ei ante alios committendum duxerunt sperantes eum pro honoris et fidei suae obligatione summa, qua poterit, fide et diligentia illo offitio functurum daturumque operam, ut spei de se conceptae et promotionis ad hoc offitium illos non poeniteat, sibi ante oculos ponens, quod provisos, qui honeste et sincere suo offitio satisfecerint, ad maiora per sacram caesaream mtem fuerint erecti, e contra provisos, qui in fraudem sūae mttis et avare privato commodo incubuerint, quam turpiter ex offitio fuerint depositi cum maxima illorum ignominia praeterquam, quod damna per illos accepta cum dispendio exolvere debebunt et fortasse adhuc maiorem poenam expectaturi sint.

Habebit autem idem Soklyossy inventarium rerum ab antecessore relictarum, quod a commissariis deputatis subscriptum et signatum eorum sigillis esse debet pecuniarum, vini, frumenti, farinae, cardorum et aliorum commeatuum aut rerum relictarum ac proventuum restantialium cujuscunque generis subintelligendo etiam debita, quae a sub-

¹ Ezen utasítás egyszersmind össze van vetve az egyik elébbi udvarbíró: Szentjánosy Lajos 1567. évi utasításával.

ditis suae mattis tempore, quo Joannes Zentbenedeky ab officio discesserit, suae matti debebantur. Ipse tamen nullum debitum a Zentbenedekyo loco restantiae accipiat, nisi examinaverit dictos debitores, an sit liquidum et certum debitum et tale, quod sibi promittere possit, uno mense a dictis colonis exigi posse. Ex hoc inventario quasi ab origine rationes suas futuras auspicabitur.

Ac ut pertinentias et proventus dicti domini noscat, traditur ei cum hac instructione matricula¹ bonorum proventuumque, iuxta quam census et omnia genera reddituum et servitutes exiget inque suis juribus et consuetudinibus subditos, quatenus temporum difficultates patientur, conservabit. Et quandoquidem in dicta matricula seu urbano labores colonorum non rite inscribi potuerunt, sciat, suam mattem velle, ut singuli coloni quadraginta dies ad necessitatem arcis aut rem domesticam laborent et ultra non graventur, accommodata aeconomia, nempe culturatum agri, vini, inductionem nonae et decimae, vectionem lignorum, falcationem foeni, et similibus ad dictum numerum dierum et colonorum; facta etiam hac distinctione inter colonos, qui cum curru, qui sine curru laborare teneantur, ad id, ut pro numero colonorum et dicti labores peragi et curari rite possint. Extra hos labores ad munitionem arcis loco publicae concessionis, quae vigore decretorum ab regnicolis concernuntur, ab singula integra sessione tenebuntur duodecim dies laborare, mediae sessiones sex, inquilini tres, computatis tamen non, ut solent computari et connumerari, in dica, sed ratione sibi datae matriculae.

Ut que eo commodius fieri queat, dictus provisor colonos ad inutilia servitia in arce pro libito non coget, sed tantum ad necessaria, illisque in missione literarum non utatur, nisi magna necessitas requireret; ita etiam ab inutili exactione curruum ad res proprias vel privatos usus militum, servitium s. mattis non concernentes, illis parcat.

Si etiam ex his quadraginta dierum laboribus ordinariis sine magno incommodo reddituum sacrae mattis aliquid defalcari posset, potius illos dies defalcabit, quam quod illos augeat.

Quod si vero non omnes species reddituum in dicta matricula insertae essent, quas posthac provisor suae matti bono titulo pertinere resciret, tum illa nihilominus fideliter pro sua matte recipiat, nec ipsemet ad usum proprium convertet aut ab aliquo alio converti sinat; sed evitetur, ut novam matriculam conficiat, in qua et possessiones, nomina colonorum, et omnes species reddituum exactius, quam in priori factum est, congerat, non emendata tamen priori matricula, sed tantum ut

¹ Ez a matricula vagyis urbarium nines meg.

camerae aut commissariis ad id deputatis possit indicari, qui tandem habita superinde matura deliberatione matriculam novam, si opus erit, conficiant; ipse tamen interim redditus illos novos diligenter ac fideliter, ac si inscripti essent, percipiat].

Congnoscet ex suprascripta matricula peculium seu proprietarias arcis et dominii haereditates: uti vineas, agros, prata, silvas, molendina, telonia, census, nonas, decimas ovium, porcorum maialium et in glandinibus pascentium, vini, frumenti atque diversi generis aliarum contributionum exactiones sub pristinis dominis et officialibus rite factas, quibus se, summota crudelitate, ut fidelis officialis accommadabit. Quodsi possessiones aut aliquot colonos in illa matricula non inscriptos etiam compererit, suum erit, in novam matriculam, de qua suprascriptum est, inscribere et cameram de hac re consulere.

Atque ut metas cognitae habeat sui officii, excepta arcis et loci custodia reiue bellicae administratione, bona universa arcis seu haereditaria seu recens ad eam adjecta cum universis eorum proventibus, haereditatibus, utilitatibus accidentiis et emolumentis quibusvis et quocunque nomine appellandis, suae curae atque dispensationi commissa et tradita fideli sciat mera iurisdictione, cui nec capitanei praesentes, nec qui pro tempore erunt, nec alius quisquam sese ingerat manusque iniiciat, quin ea dispense ipse iuxta tenorem huiusce sibi traditae instructionis et speciales s. caes. mattis aut camerae commissiones.

Ante omnia studium summum convertet in agriculturam, quam institutam ante se retinere et augere conabitur, et ipse in aliis locis instituere minime negliget, cum ex ea potissimum loci sustentatio pendeat et alimenta praesidii reponi soleant. Adeam autem aratra et operas subditorum adhibebit secundum receptam consuetudinem, qua, universa pertinentia Kraÿna vocata, consuetudine etiam tempore Michaelis Bydy senioris atque antea recepta arare circa arcem, metere, importare et allodiaturam exercere tenentur. Atque omnino annitetur, ut sementem singulis annis uberrimam faciat, severitati tamen servitutis exigendae levitate admixta, ne miseri coloni assiduis laboribus poenitus exinaniantur, dumque domino operas continuas praestant, ipsi cum conjugibus et liberis fame enecentur. Ac si ibi uberiorem agriculturam excitare intenderit, fortasse non alienum proposito fuerit tam in commodum s. caesareae mattis, quam in levamen subditorum, ut certa aratra caesareae matti propria teneantur bobus vel equis idoneo numero instructa, maxime si antea quoque usus fuerit. Seminanda autem sibi sciat non grana tantum tritici aut siliginis, hordeï, item avenae, verum etiam legumina, quorum aliquis usus esse possit, utpote milium, pisa, lentes etc.

Esse vero comperimus etiam in pago Orozwegh, oppido Munkach proximo agriculturam abantiquo constitutam cum agris arabilibus, quos pagi duo Wysnycza vocati, Alsó et Fölsó, parare et conseminare tenentur; item in pagis Isnethe, Hwttth, Ztrabycho, Horond, Luchkha, Ruzkocz, Kaydano, Rakos, Iwany, Wary, Wyfalw et sicubi alibi exerceri solita est.

Agriculturam autem in solidum universum caesari reponet fideliter, ubicunque et quocunque in terreno ea fiat, dempto, quod penes vicos Barthaza, Makarya, Pyztranhaza, Sarkad licuit olim provisorii aliquam sementem pro se facere, quam facultatem moderno provisorii minime concessam esse volumus.¹

Et quoniam rem pecuariam foecundam in plerisque locis arci subiectis habitam esse et deinde haberi posse accipimus, quae nimirum pascuis optimis abundans, eam quoque provisor solerti industria ordinabit tot locis, quot magis idonea iudicaverit, expeditis in pascua non boum tantum, verum etiam si ea fuerit commoditas, equorum armentis et ovium ac suum gregibus, unde singulis annis foetura numerum et copiam augeat ac tandem venditio lucrum adferat.

Constituet etiam allodiaturam in locis opportunis atque altitium propagationem uti vaccarum, unde butyrum, casei, lactinia absque praetio procreentur, gallinarum anserum, anatum, in quo etiam sues ducentos continuo servabit, et adhuc ad priores vaceas octoginta conquiret. Poterit autem provisor ab oppidis et pagis bona persuasione certum a singulis numerum postulare, unde initia iaciat allodiaturae; cujusmodi auxilia dubium non est, quin coloni pro facultate libenter sint collaturi: quod si numerum eo pacto collectum minus sufficientem animadverterit, etiam praetio animalia aliqua comparabit et huic curae villicum peritum et idoneum cum eis personis, quae erunt necessariae, aequa et moderata mercede adhibebit.

Sunt vineae multae et insignes domini propriae, eas provisor partim subditorum gratuita opera, in quantum antiquitus fuit observatum, partim vero mercede, si operae pretium est, operariis conductis apte et diligenter excolat, nullius operis seu culturae tempore opportuno neglecto; ac sub tempus vindemiae fructus diligenter colligat et in apotecas s. caesareae mattis reponat et deinceps vina cura diligenti provisa teneat, qua damna avertantur et ea sincera ac illibata conserventur in usus memoratae s. caes. mattis utiliter conferenda.

Quodsi apud Mwnkach quoque id moris est, ut apud Tokaÿ, quo subditi a provisore ad culturam vinearum suarum iam ab ineunte

¹ A Szentjánosiéban: quam facultatem nunc quoque provisorii damus ad beneplacitum.

vere pecunias levant, pro quibus deinde sub vindemia vina reddant multo leviori pretio, quam aliis venderent, nec licet illis alienam pecuniam accipere in eam conditionem illo invito et irrequisito, eam rationem vinorum colligendorum et lucri acquirendi provisor omnino observet ac statim ab anni exordio pecunias oportunitis temporibus subditis scite distribuatur, iis praesertim, qui nobilioribus in locis vineas suas habent et eas possident facultates, ut de restitutione dubium esse non posset. In quo toto negotio statum attendet iam ab ineunte anno miseri regni et regionis illius afflictissimae num sit certa spes percipiendi, ne eventum in manifestum discrimen ponat.

Animadvertimus autem in eo dominio, sicuti alibi quoque, observari, ubi sunt multae vineae dominii, ne communitati vindemia relaxentur, antequam vineae dominii fuerint collectae, id ipse quoque observabit, ut contractis subditis vindemia dominii apte et frugaliter percipiatur.

Cum vero sementem omnem vindemiamque dominii rite comportabit ac reponet, tum in nonarum et decimarum legitimam administrationem summam curam convertet, cum haec duo proventuum capita praecipua sint, atque ubi nonae tantum debentur, eas solas capiat, ubi vero tam decimae, quam nonae arci ab antiquo attinent, ambas iuste percipiat, redditis parochis, sicubi sunt, partibus illos competentibus. Nonis vero et decimis collectis illico regesta partialia, quantum scilicet a quolibet subdito in quouis oppido aut pago provenerit, camerae transmittat sublata omni mora et procrastinatione.

Ac praecipue copiam atque utilitatem faciunt nonae dominii in Beregzaz, et decimae, quas plebanus olim opimas collegit, quarum regesta partialia distincta et bene ordinata provisor conscribet, nisi ministro ecclesiastico eae decimae iuxta antiquum ritum fuerint concessae, vel si pars aliqua in sustentationem ministri fuerit ordinata, eam nunc quoque sine difficultate reddat.

Sumptis repositisque decimis et nonis, ut a quolibet subditorum pro facultate et copia vel inopia vinaria aliquot vini vasa dominio certo pretio vendicentur, moderatione tamen, quam quo aliis venderentur, consuetum in isto dominio fertur; quae consuetudo, si ab antiquo inolevit, non negligenda provisor ea quidem ratio colligendi vini, praesertim si sterilis annus fuerit et alias parum vini provenerit, quod tamen placide, haud violenter agendum, sine injuria miserorum subditorum.

Cum itaque praecipui redditus istius dominii in vini proventu existant, cujus magna copia quotannis colligitur, curam quam maximam convertat provisor, primum in accumulationem, de qua iam perstrinximus, deinde in fructuosam collocationem vini; quam quidem in

parte prima occurit militum praesidiariorum sustentatio, quae non vulgare commodum sacrae caes. matti adferre solet pretio eo facto in mensuram limitato, ut lucrum ex distractione redeat.

Est altera ratio collocandi vina honesti cum foenoris redditu: venditio in Poloniam, ad quam vicinitas regnorum et finium contig-norum praeclaram adfert occasionem, quam provisor attente observabit et cupide arripiat, etiam mercibus in vinorum pretio, si consultum videbitur, receptis, quae hic maioris dividantur.

Tertius modus collocandi vini erit distractio sub signo per spinam seu educillatio, quae passim toto regno receptissima habetur et genus censentur ordinarii proventus; quam ita exercebit, ut idonea vini copia ad praesidii sustentationem selecta et reposita, quantum scilicet ad futuram vindemiam praesidio frugaliter alendo sufficiat, id solum, quod supra eam quantitatem scite capitanei etiam iudicio habito limitatam, supercrit, in educillationes collocetur, quin etiam, ubi e suprascriptis proventuum vinariorum generibus tantum non redundarit, poterit provisor credito a subditis vina in usum educillationis sumere et ex eodem educillo pretium illis reponere; quam quidem distractionem sub signo pretio aequo statuto exercebit citra iniuriam oppressionemque colonorum.

Vbi tanta frugum copia extiterit, quae commeatum annum praesidio militari necessarium longe superet, utiliter eam in alia praesidia conferet acceptis ordinationibus aut sacrae caes. mattis aut camerae, aut si in tantam illae summam resultabunt, etiam venditionibus opportunis exponentur, maxime cum frumenti pretium augetur caritate et penuria oboriente.

Erit etiam commoda ratio tam vini, quam frumenti permutatio, qua ea, quae ad corruptionem tendere animadverteret, subditis dispartiet cum conditione nova eorum loco messis et vindemiae tempore restituendi.

Provisoris vero officio incumbet, granaria, si desint, idonea construere, apotecas vinarias et farinarias excitare et in repositorum conservatione cura atque diligentia uti, frumenta ventillare, farinam statis temporibus commovere atque inventere, etiam elocandis in novi recipiendi spem antiquatis aut ad putredinem dispositis; In vini custodia similem vigilantiam adhibere, vasis firmandis numerandisque et subinde providendo, ut ea plena et sincera asserventur.

Nec negliget censum anniversarium de singulis oppidis et pagis exigere, sicut etiam coeteros proventus ordinarios et extraordinarios rationibusque suis insertos in necessitates sacrae caes. mattis iuxta instructionem hanc seu legitimas commissiones collocabit.

Colliguntur etiam in singulis pagis porci minutiores de cespite, qui

quoniam ad Maium mensem exhiberi solent, maiales seu cespitales vocantur, alicubi unum de tota grege eligendo, alicubi decimum quenquam sumendo; hoc quoque usibus praesidii conservabit et in rationes nediget.

¹ Dabit quoque operam provisor, ne porci colonorum in aliorum silvas, praeter quam silvas suae mattis pellantur, ut decima ex illis pro sua matte excipi possit.

In exactione decimae porcorum provisor ad futurum autumnum hanc ordinem observabit: si quorum porci fuerint infra denarium numerum et pro redemptione de maioribus quidem denarii quatuor, de minoribus vero porcis tantum denarios duos solvere vellent, id non admittat, est enim mera fallacia, sed percipiat iustam et veram decimam, ut exempli gratia de decem porcis cedit et capi debet unus porcus pro decima, de novem autem porcis accipiat provisor secundum valorem de singulo porco nonam partem et erunt novem partes sic intelligendo videlicet, si computatur unus porcus pro florenis duobus, veniunt de novem porcis, de singulo denarii viginti, facientes ratione novem porcorum florenum unum denarios octoginta, et sic ad infra nonarium numerum pariformiter descendendo iuxta valorem porcorum procedet. Provisor domi porcos non dividet, sed vel Cassoviam vel in Scepusium pellat, ibidem maiori cum lucro dividendos.

Tractabit quoque provisor cum Bereghzaziensibus, ut pro nona et decima tam frugum, quam vinorum singulis annis certum numerum frugum in granis et vini in vasis pendant ad arcem.

Provisor erit author colonis, ut quantum fieri potest, quilibet sibi comparet equos vel boves, ut agros colere possent.

Curae quoque erit provisor, cum consilio capitanei necessaria aedificia et tecta putredine corrupta et ruinam minitancia resarcire atque restaurare.

Provisor non concedat nobilibus in possessionibus suae mattis sessiones vel domos emere volentibus, nisi prius reversales dederint, quod omnes census solvere et labores praestare velint instar aliorum colonorum.

Sunt porro telonia ad arcem Mwnkach pertinentia: in ipso oppido Mwnkach et vicis Hath et Gwth ac oppido Berekhzaz, quorum proventus seu parati sive salium aliarumve rerum exigi solitarum provisor fideliter colliget inque accepta et expensa sua ex usu caesariae mattis referet.

¹ A következő 6 pont helyett ez az egy pont van a Szentjánosiében: Colliguntur de hisce subus certi munii tam in glandium pascione, quam in cespite, quibus redemptio fit eorum, qui infra decem reperiuntur, porcorum eas quoque redemptiones provisor perceptionibus suis pure adjiciet.

Item ex confessione colonorum oppidi Wary per solennem testificationem cognitum est, quod si eius loci pons super fluvio Borzwa servaretur, pro nundinis unius festi produceret flor. centum, ideo ad eius pontis restaurationem opportunam provisor curam adhibeat atque ibidem super Tybiscum vadum habeatur, quod cum sit antiquatum, provisor in usum adducere non negliget. Sunt etiam molendina non contemnendorum fructuum circa oppidum Mwnkach, in Reyzowa molendinum duarum rotarum, quod cum sit attritum, restaurabit. In fluvio Latorcza molendinum superius quatuor rotarum, et molendinum inferius quatuor rotarum, in pago Luchkha molendinum duarum rotarum, in Hatth molendinum duarum rotarum, in Ztanfalwa unius, ut aiunt, rotae, quae molendina honestam sustentacionem arcis suppeditant, de quibus universis exquisitas et distinctas rationes provisor sibi expediendas noverit. Adhibebit autem attentam curam quo ad haec molendina in statum meliorem fructuosioremvē adducat et alia, si videbitur e re Caesaris fore, locis opportunis excitet.

Habetur etiam molendinum vicis Barthaza, Makarya, Pyztranhaza, Sarkad serviens, quod ex antiquis temporibus provisorii usibus attributum fuisse aiunt, cum raro et in inundationibus solis officium facere dicatur, quod si ita est, nunc quoque eidem conceditur ad beneplacitum.

Habentur quoque prata non vulgaria, sicut statim sub arce Mwnkach prata nagyretth, kysretth et keozeopseoreeth vocata, et Kaydano et in territorio pagi Gwth, prata Rayphana dicta et alia, unde foenum in copia accumulatur, de quo quicquid usu moderato equorum suorum et arcis supererit per venditionem distrahet et praetium rationibus ascribet.

Habentur ad dominium arcis pertinentes vineae luculentae, quarum culturam suo quolibet tempore diligentissime curabit, de quibus si quas alienatas seu privatis quibusdam personis collatas deprahenderit, etiam camera requisita si opus fuerit, arcis recuperabit, quin etiam alias quocunque titulo iusto superioribus temporibus arcis vindicatas de privatorum manibus eidem mancipabit, atque etiam sacerdotum vineas, quae quidem vacantiae cognoverit, e privatorum potestate iuri arcis seu caesareo vendicabit et camerae elencho distincto comprehensas mittet fructusque earum omnium fideliter collectos bona fide etiam tractabit inque usus utilitatemque sacrae caes. mattis pro sua industria dexteritateque frugaliter collocabit.

Extra censum atque alios redditus ordinarios proveniunt etiam mulctae de maleficiis et criminibus, ut vulneratione, verberatione, invasione, rapinis, de quibus ordinamus, ut mulctae omnes peculio sacrae

caes. mattis mancipientur, dempta parte iudicium in iudiciis, si quae illis de more antiquo cedit et excepta portione provisorii cedere debenti, prout infra patet.¹

In casibus, qui capitis et confiscationis bonorum poenam inferunt, ritum retineat hactenus observatum; si tantum nomine contumaciae seu contemptus sigilli seu mandati vel de alia civilis facti specie talis fertur sententia, sin de maleficio aliquo seu scelere nefario publice in vita scandaloso et exitiali, ut furto manifesto, homicidio, veneficio, adulterio, sublato omni favore seu pacto redemptionis poenam exequatur corporalem, iudicio tamen solenni et legitimo praehabito, excepto proditionis seu mattis lesae crimine, de quo ante executionem cameram edocere ac deinde ex eius sententia statuere debet. Iudicia quoque in posterum in arce celebrari debebunt in praesentia capitanei germanici.

Cum quis semine atque successoribus agnatis et cognatis prorsus defecerit atque ita sine ullo haerede e vivis excesserit, bona illius universa s. c. matti provisor occupet tam mobilia, quam immobilia, ac fideliter conservet deque huiusmodi bonis devolutis cameram mox reddet certiore.

Erit etiam officii et diligentiae provisoris aliquos quaestus rationis commodas inire, ut cum hyberno tempore boves macilenti parvo emuntur, qui in pascuis saginati magno tandem vendi solent. Commemoratur etiam quaestus haud vulgaris ex cutibus boum, vaccarum aliarumque pecudum, pellibusque ovium, caprarum, agnorum tam ibidem de peculio accumulatis, quam pretio exiguo coemptis, praesertim laniis in earum recipiendarum sortem nummos mature impertiendo), haec itaque alia honesta quaestuum genera provisor non omittenda sibi putabit.²

1 A Szentjánosiéban így: exceptis pagis hisce 4, Barthaza, Makaria, Piztranhaza, Sarkad, in quibus mulctae seu hirsagia, quae florenum non excedunt, consuetudine ab antiquo observata cedunt provisorii.

2 A Szentjánosi instructiojában a *putabit* és a *habentur* között czekek olvassuk: Cum porro silvae ad arcis jurisdictionem pertineant multae et pleraeque maximae latissimeque et longissime diffusae, circa Munkach silva Bugiatina dicta, in terreno oppidi Bereg tres silvae iuris regii tantum, usui communi interdictae: Patakkoezi, Papmozia et Zarwas Bereg dictae, quo nonnisi provisor admittente sues glandibus saginandae suscipiuntur, in terreno pagi Bereg Wyfalu silva Egregi erdo dicta eiusdem iuris, in terreno pagi Gath silvae duae: Gathi Mochiar et Kerepcczikoezi adpellatae, in terreno vici Janosi silva regia Zazi eger dicta, in terreno pagi Felsew Wisnicza silva sex miliaria in longitudine continens et fines Hungariae a Polonia pro cursu ad divortium Besked dirimens fagina tota, rursus Cranarum silva longitudine a metis pagorum Hoswa et Dolha ab ortu in occiden'em ad metas dominorum Homonnensium progrediens latitudine alpes complectens Carpatias et fines attingens Poloniae in divortio Besked vocato, de quibus Poloni et Rutheni, aequae et incolae

Habentur etiam muneralia peranni revolutionem consueta, quae ad certos festivitates domino offeruntur, horum quoque rationes peculiari titulo conscribet.

Sunt etiam minuti quidem redditus, ut de nucibus, avellanis deque glandibus, quas subditi antiquitus recepto more colligere arcique inferre tenentur, nec hos sibi praetereundos provisor existimet, quin suo loco rationibus suis inserat.

Quia etiam provisos antiqui nos informant, quod Walachi et Ruteni, qui oves habent, de singulo grege sive magnus, sive exiguus sit, tantum unam ovem teneantur dare, Hungari autem, qui in ista ditione habitant, teneantur de singulis decem agnis unum agnum dare pro decima ovium, quod in vicinis ditionibus inusitatum est, proinde provisor poterit de viginti ovibus unam accipere, similiter etiam cum agnellos decimare velit, debet conscribere prius in mense Aprili oves et colonis comittere, ut decimas agnellorum differant et teneant usque mensem Julium, tamen cum eorum iactura, si qui interea mortui fuerint, ut ita aequalis et conformis fiat solutio per colonos, nisi Walachi et Rutheni exempti essent et de exemptione haberent privilegia, quae provisor intelliget et nobis eorum quoque paria transittet.

Proveniunt tempore vindemiae pensiones certae, praesertim de vineis exterorum seu alibi commorantium, ut panum, avenae, gallinarum et fortasse etiam nummorum, quae distincto titulo in percepta et erogata referat, nec ullum genus proventus vel minimum reticebit aut rationibus excludet suis.

Ac inter praecipua rationum suarum capita recensebit etiam animalia allodialia seu pretio empta aut aliunde accepta, ut boves, vaccas, oves, agnos tum decimales, tum allodiales, porcos decimarios et altiles, item anseres, gallinas, apes et horum non propagationem tantum foeturamque, verum etiam utilitates procreatas, ut butyrum, caseos, formagia, mel et cohaerentia, ut pelles, cutes, lanos, saevum et de porcis capita, spinas, pernas, petasones, arimam, intestina, neque perceptiones tantum horum omnium, verum etiam exitus certos assignabit.

tractus S. Nicolai tam de ovibus eorum coeterisque iumentis, quam de porcis decimas arcu tribuunt et universa consueta ac pensiones certas, in terreno vici Gulh silva incedua Rafayna vocata, in terreno Lawka silva Sarnoya dicta, quae quidem silvae proventus haud vulgares arcu praestant non tantum decimis et redemptionibus porcum, ovium aliorumque iumentorum, muneribusque et pensionibus, de hisce animalibus exhiberi solitis, verum etiam materiae aedificationibus aptae in usum indigentium locatione venditioneque, (cum incedicae habeantur, et ob id custodiri soleant), et pellibus ferarum, ut *pardurum*, vulpium lyncem, luporum.

Habentur autem in Mwnkach etiam horti amplii tam fructiferarum arborum satis amoeni et utiles, quam sementi omnis generis et caulium, olerum, caeparum ollii, radicum et aliarum in escam venientium hortisque nascentium herbarum ac stirpium procreationi apti. Hinc itaque provisor tum fructus usui necessarios tum radices, brassicam, caepas atque alia genera olerum culinae apta in copia reponet ac eiusmodi rerum emptionem tamquam supervacaneam cavebit.

Quod iam spectat ad labores et servitia subditorum, etsi hoc difficili et perturbato rerum statu et temporum etiam onera subditorum ubique augmentur, tamen quoad eius fieri poterit, in antiquis illis suis consuetudinibus, legibus et pristina libertate studebit conservare, ut nonnisi usitata et ordinaria servitia imponat aut quae citra oppressionem et evidentiam ipsorum damna queant ferri, ne contra aequitatem et contra conscientiam christiani hominis acerbitate onerum et exactionum vexentur, locis suis sedibusque in alieno dominio migrare cogantur in evidens praeiudicium nominis et dignitatis detrimentumque rerum sacrae caesareae et regiae mattis, cum illius mattas velit subditos suos ita ab officialibus tractari, ut multum intersit inter horum et suditorum nobilitatis Hungariae immunitates.

Et quoniam loci momenta requirunt, ut capitaneus aliquis vir fortis et militaris arcis et militum praesidio praesit, qui defensionis ac rei bellicae curam sustineat, vult sacra caes. mattas, ut provisor cum capitaneo praesente et futuris mutuam alat concordiam sincero consensu in omnibus observato, praesertim quorum communicationem benevolam usus illius mattis requiret; et quoad arcis locique fidelem custodiam defensionemque, reddito illis suo bonove pro illorum gradu meritoque, ac in difficultatibus, si quae emergerint eiusmodi, quibus ipse a seipso mederi nequeat, a capitaneis opem auxiliumque flagitet.

Quia vero singula rerum momenta atque annexa instructione comprehendi nequeunt, si quae species negotiorum aut proventuum hic sunt praeteritae, quae tandem temporis successu emergerint, aut ipse sua industria depraehenderit, eas quoque sicuti coetera omnia pro renata occurrentia dictus Stephanus Soklyosy provisor curae suae fideique atque diligentiae commissa statuet, ut ubique commoda curet et promoveat s. caes. mattis domini nostri clementissimi, incommoda vero omni virium suarum contentione avertere conetur, prout in hoc et in hanc totam instructionem jurisjurandi sacramento religioso se obligavit.

Quod autem ad praebendam militum attinet, provisor in posterum coquet panes trium librarum pro militibus germanicis ibidem in praesidio arcis existentium prout Cassoviae et in aliis locis moris est et in ponendis rationibus singulum panem taxet pro denariis duobus.

Quotiescunque provisor implere voluerit vina, adhibebit semper unum ex militibus germanicis, quem capitaneus germanus illius loci ordinabit.

Militibus germanis aegrotantibus, si quando cupiverint gallinas, ova, butyrum, mel, laridum, vinum aut similia, ex victualibus teneatur provisor eis dare cum praescitu tamen capitanei germanici, moderate tamen, ne sumptus excedant eorum stipendia, nisi in casu, si quis ultra stipendium suum levasset et esset in extremo articulo mortis positus, non debet negligi, sed misericordia debet illi impertiri, quae vicem elemosinae habebit.

Teneatur etiam provisor dare absque solutione capitaneo germanico acetum ad necessitatem culinæ eius iuxta ordinationem magnifici domini Joannis Ruberi generalis capitanei.

Quodsi caes. matti placitum fuerit ibidem contrascribam tenere vel per transactionem bona et redditus arcis locare alieni, sciat provisor hoc in suae mattis elementi voluntate esse situm, interim vero ad præcavendam suspicionem, quae facile ex invidia, (ob id, quod pecunias provisos ad manus suas percipiunt et pro arbitrio disponere solent) concipitur, debet provisor singulos quotidianos redditus et exitus capitaneo germanorum in arce existenti in suum librum pariformiter inscribendos declarare et demonstrare aut indicare, reque ullos perceptos aut exitus sine suo scitu facere debebit.

Expensae etiam ad speciales commissiones domini generalis vel camerae aut aliis inevitabilibus negotiis suae mattis extra ditionum arcis per provisorem factae in rationibus eiusdem admittantur.

Rationes autem totius administrationis ordinatas et distinctas conscribet, ubi primum perceptiones suas cunctas ordine pro temporis progressu instituto sub suis generibus complectatur, postea erogationes non tantum paratarum pecuniarum, verum etiam comæatus, quos iuxta instructionem hanc seu commissiones legitimos et sufficientes fecerit peculiaribus quasque titulis per genera dispositis collocet, eas porro anno exacto camerae exhibebit adjunctis instructione sua et recognitionibus perceptionum, commissionibus item et expeditoriis seu quietantiis omnium erogationum legitimis ac sufficientibus, nec aliunde quam a camera dependebit, ad quam etiam in difficultatibus recursum habebit, interim vero extractus dilucidos de perceptis et erogatis proventibus universis singulo trimestri camerae Scepusiensi transmittere obligabitur sub corrosione salarii sui eiusce temporis, quo eiusmodi extractus missionem neglexerit.

Quandoquidem provisor ad necessitatem arcis Mwnkach percipit decimas agnorum, frugum et vinorum ex comitatu Wngh, ac sciamus

proventus arcis in tantum sese extendere, ut ultra commeatum arendam pro decimis illis exolvere possit, ideoque curæ erit provisor, ut singulis annis arendam illam quingentorum florenorum exolvat et cameram hoc onere sublevet.

Cum Jacobus molitor exemptionem a rege Mathia habuerit domus cuiusdam horti aut vineæ, vendicant sibi haeredes inde libertatem quandam aut confirmationem perpetuam administrationis molendini, suntque iam diversi, qui ut haeredes dicti Jacobi singulis rotis et lapidibus praesunt, quod cum sit pessimum, non enim callent artem, et molendinum de die in diem fit deterius, provisor itaque viso illorum privilegio, quod de administratione molendini nihil agat, sed tantum de domo, vinea et horto, cum tempore ad dictum molendinum idoneum magistrum sive illorum unum, qui iam sunt praesentes, praeponat et molendinum more germanico parari auxilio capitanei curet, sed hoc cum tempore, nec iam mox faciat, cum in dicto dominio at alia multa mutanda sint, sunt enim multae mutationes simul et semel periculosae.

Cum iam decima Ungwariensis tota percipiatur ad castrum Munkatsch diligentissime eam per decimatores colligi faciat illosque dicti domini libertinis et suis servitoribus adimet, nec non auxilio capitanei equitum ad id utatur, illosque, qui decimam administrare nolunt, non monstratis privilegiis superinde, camerae quamprimum indicet, ut de domino Dobone fertur, qui aliquos Rutenos in possessionibus, quas ante Hungari inhabitaverunt, habitantes habet decimamque, ut aiunt, dare recusat, ut et alii plures.

Cum novas possessiones erigere vult, faciat, si hoc cum Hungaris vel sclavis incolis efficere potest, nec ullos Rutenos amplius in territorium Munkachiense ingerere sinat, sunt enim periculosi coloni.

Nec licitum sit provisorii colonis, qui de novo possessiones extruunt, aliquam exemptionem concedere longiorem, quam ad tres vel quatuor annos ad summum.

De decimis, nonis omnium rerum, de quibus secundum morem et consuetudinem regni solvere consuetum est, nemini quicque remittat, nisi quis evidentia et manifesta superinde habeat privilegia, et haec camerae monstrentur.

Et cum Zekel Antal sit gravis vicinus saepiusque soleat Beregazienses vexare et injuriis afficere, defendat illos auxilio capitanei equitum, nec permittat, aliquid damni suae mattis redditibus aut subditis inferre.

Libertinorum libertates omnes inspiciat et cameram superinde informet, an habeant exemptiones sufficientes.

Knesios vigore privilegiorum in libertate retineat et non ultra,

utuntur enim variis modis abutendi illorum libertatibus, utpote, quod sex vel octo conjugatae personae in una domo habitent, cum tamen fundis aliis utantur, qui non ad dictam domum pertinuerint, ita paulatim omnes fundi ad exemptionem quandam redigerentur.

Sitique vigilans, ut fraudibus Rutenorum innumerabilibus singulari industria anteveniat.

Nec intelliguntur pro exemptis alii fundi, quam illi, quos knesius exemptus tempore exemptionis possedit.

Cumque sua mattas dominium S. Nicolai ad dominium Mwnkasch deputarit, omnes illos fructus percipiet et administrabit, ut alios pertinentes ad officium suum ratione eadem, quae sibi de dominio Munkatsch praescripta est. Labores vero colonorum relinquet integros neque illis utetur ad aliam, quam ad cremandam calcem, secandas et educendas pinus et alias arbores peu fluvium Lathorezam, ad molendinum serrarium, quod in Mwnkasch extruitur, aut alias necessitates, ad quas sua mattas his opus habebit, utpote ductionem scandularum, asserum et lignorum omnis generis ad Pathak et Thokay. Cum enim nec prius laborarunt ad castrum Mwnkasch, hac exemptione nihil detrahitur dicto castro. Et novam hanc scindendorum lignorum et asserum et scandularum institutionem illorumque vectionem ita promoveat et commendatam habeat, ut sua mattas causam habeat illum suum studium recognoscendi.

Habebit autem per annum dictus Stephanus Soklyossy¹ in sallarum officii sui et satisfactionem servitii laborum que ea, quae initio, cum ei traditum est officium, id est 14. die Mai anni MDLXX. per conventionem ei sunt constituta, haec nimirum :

Ad personam suam per annum florenos	
hungaricales	200
Ad vestituram florenos	50
Et equos 8 ² servitoribus 7 ³ adiunctis in	
singulos equos sallarii nomine paratos	
florenos Hungaricales	16

Praeterea vasa vini 4⁴ et porcos saginatos 4⁵ avenae Cassov. cubulos 24⁶ liberum quoque foenum et stramen.⁷

¹ A másikban így: Ludovicuo Zenthianosi die XIII. octobris anni MDLXVII.

² Szentjánosiéban csak 6 ló.

³ " " 5 lovat.

⁴ " " 6 hordó bor.

⁵ " " porcos in toto 8.

⁶ Csak 16 köből zabot, de hozzá 16 köből frumenti, azonkívül 50 sales.

⁷ 4 equis rhedariis liberum pabulum.

Mensam liberam, sed moderatam habebit provisor ex proventibus arcis additis munalibus dietim obvenientibus, quorum tertiam partem capitaneo germanico dabit, adhibitis mensae suae rationista et reliquis sibi adjunctis ministris arcis et servitoribus suis. Et si aliquando hospites nobiles propter administrationem judiciorum vocatos mensae suae adhibuerit, id quidem sibi admissum esse putet in casu necessitatis, verum universas coquinae erogationes dietim factas peculiari regesto annotabit et desuper rationes liquidas atque legitimas servabit atque dabit observata in eiusmodi erogatione parsimonia et omni profusione exclusa.

Mulcta unum florenum attingens ex legitimo iuris processu provisoris erit, similiter cum quis capite de maleficio condemnatur, eidem inde florenus unus cedito in tota ditione arcis.

Item in oppido Bereghzaz unum torcolare vocatum, quod ex impressione uvarum calcatarum, ex dolio inter circulos una spitana supra fundum perforato effluit, pro caesare capiatur et per provisorum rationibus adscribatur.

Personae vero provisorii adjunctae, quibus ex proventibus suae mattis annuatim solutio fieri debet, sunt haec:

Rationista flor	50
Claviger flor	16
Perceptor annonae flor	16
Cocus flor	16

Distributor annonae et pistor germanicus habebunt eandem solutionem, quam nunc habent.

Reliquos autem mercenarios aliodiorum conducet provisor mercede, qua poterit, moderatori ex sua industria et pro utilitate suae mattis.

Quod ad artelariam et aedificium arcis Mwnkach attinet, haec quoque non minus, quam praedicta omnia a provitore diligenter observanda.

Dabit in primis provisor artellariae curatori hebdomadatim carnes vel accommodaticias pecunias, nummos Hungaricales 60 et duplicem praebendam, similiter cuilibet bombardario nummos 20 cum duplici praebenda.

Item provisor tenetur subditos utriusque ditionis tum Mwnkachiensis, cum S. Nicolaiensis ad labores secundum dispositionem et factam limitationem ad requisitionem capitanei germanorum militum et aedificiorum praefecti quot et quo tempore et ad quot labores ipsorum opera indigent, ordinare et idem ipsos, qui ad labores aedificii veniunt, nullo pacto ad alios labores quovis distrahere debet provisor, imo quoad eius est ipsum aedificium promovere.

Item debet quoque a data harum usque ad ultimum diem Novembris praesentis anni 70 singulis octo vicibus unaquoque vice 50 talleros capitaneo germanorum ad aedificii rationem ex proventibus arcis assignare.

Item membranulas bovinas ad parandas laternas ligneas secundum requisitionem munitiarii debet ordinare.

Item duos centenarios saevi et duos centenarios adipis debet in domum munitiariam tradere.

Item praecipiat provisor subditis, ut quinque centenarios nigrae picis praeparent et similiter in domum munitiariam tradant.

Omnem quoque illam resniam vel albam picem, quae annuatim huic arcis ex proventibus cedit, in domum munitiariam pari ratione reponat.

Item curabit provisor duas ollas magnas et satis latas, quemadmodum munitiarius illi monstrabit, praeparare et in domum munitiariam assignare.

Item emet quoque duas integras petias rudioris linteaminis.

Item decem centenarios canapi optimi, ut quosvis funes ex eo parare possint.

Item duos centenarios simplicioris et rudioris lini.

Item unum plaustrum maiorum et minorum funiculorum tiliceorum in domum munitiariam reponat.

Item curabit, ut semper habeat in promptu unum magnum et satis longum funem supervacaneum ad puteum arcis aptum, quem similiter in domum munitiariam ad necessitatem asservandum reponet.

Item demandabit provisor fabris in oppido Mwnkach, cum illis ex domo munitiaria arcis ferrum dabitur, isthic omnis generis clavorum absque dilationibus parare et facere teneantur.

Item sedulo quoque ordinabit pro necessitate carbonum copiam in arcem devehit.

Et similiter alias hujusmodi omnis generis parvas ad domum munitiariam pertinentes et requirentes necessitates, quas ipse a subditis habere potest, ad instantiam et requisitionem munitiarii datis occasionibus et tempestive procurabit et superinde ad singula ordinarias reipicet quietantias, illud enim, quod ita, ut praefertur, dictis personis et locis reddiderit, pro bono exitu in suis rationibus ratum habebitur.

Eredetije a bécsi cs. és kir. közös pénzügyminisztériumi levéltár „Hungarica“ osztályában.

II.

*Magyar fordítása.*¹

UJ UTASÍTÁS, MELYET A BIZTOSOK ÉS A KAMARA SOKLYOSSY ISTVÁN MUNKÁCSI PROVIZORNAK ADTAK 1570. ÉV JUNIUS HÓNAPBAN.

Minthogy *Soklyossy István* hűségétől és ügybuzgóságától a biztos urak, nemkülönben cs. és kir. Ő felségének szepesi kamarája minden jót várnak, a munkácsi vár *provizori hivatalát* reáruházandónak elhatározták abban a reményben, hogy ő elvállalt tisztének és fogadott hűségének tudatában minden tőle telhető hűséggel és igyekezettel jár el majd hivatalában és mindenképen azon lesz, hogy az illetőknek ne legyen okuk a fölöle alkotott jó véleményt s azon hivatalra való előmozdítását megbánni.

Ugyanazért Soklyossynak *lettára* kell hogy legyen az elődétől hátrahagyottakról; u. m. pénzekről, borról, gabonáról, lisztről és egyéb bármely néven nevezendő meglevő dolgokról és hátralékban levő jövedelmekről, ide értve azon adókat is, melyekkel Ő felségének alattvalói neki tartoztak abban az időben, mikor Szentbenedeky János megvált hivatalától. Ő maga pedig Szentbenedekytől hátralék czimen semmi tartozást el ne fogadjon, mielőtt nevezett adósokat ki ne hallgatná az iránt, vajjon világos, bizonyos és oly természetű-e a tartozás, hogy annak behajtását a lakosoktól egy hónap alatt remélheti.

Jövedőbeli számadásaihoz e *lettár* fog neki alapul szolgálni.

Hogy azonban nevezett uradalomnak mind terheit, mind jövedelmeit ismerje, átadatik neki jelen *utasítás* kíséretében a *javadalmak és jövedelmek törzskönyve*, mely szerint az adókat, bármely nemű jövedelmeket és szolgálmányokat követelendi és az alárendeltek jogaikban és szokásaikban — amennyiben a nehéz időviszonyok megengedik — megtartandja. És amennyiben a mondott törzskönyvben vagyis urbariumban

¹ A fordítás nem szó szerinti s inkább csak az általánosabb rendelkezésekre szorítkozik.

a lakosok teendői talán nem helyesen volnának feljegyezve, vegye tudomásul Ő felségének abbeli akaratát, hogy a lakosok egyenkint véve 40 napig dolgozzanak a vár szükségére vagy a házi dolgok czéljaira, s azontul ne terheltesse . . . magában a várban haszontalan szolgálattételre kénye-kedve szerint őket ne kényszeritse, hanem csak a szükségesekre alkalmazza; levélhordásra őket ne használja, legfeljebb égető szükség idején; hasonlóképen kimélje meg őket haszontalan fuvarozástól a saját vagy a katonák magánügyeiben, szóval oly teendők-től, melyek Ő felségének szolgálatára nem vonatkoznak. Sőt, ha eme 40 napi rendes munkaidőt Ő felsége jövedelmeinek nagyobb kára nélkül leszállíthatja, azokat a napokat inkább leszállítani, semhogy növelni igyekezzék.

Hogyha nevezett törzskönyvben egyik-másik jövedelem felvéve nem volna, melyről, mint Ő felségét jogos czimen megillető jövedelemről a provizor utóbb tudomást szerezne, azt vegye fel hűségesen Ő felsége részére és ne a maga hasznára fordítsa, sem más valakinek javára fordítani ne engedje; hanem új törzskönyvet készíteni iparkodjék, melyben a javadalmakat, a lakosok neveit és a jövedelmek minden nemét pontosabban jelölje meg, mint a hogyan az előbbi törzskönyvben megjelölve találta, úgy azonban, hogy az előbbi törzskönyvben javítást ne tegyen, hanem hozza tudomására ezt a körülményt a kamarának, vagy az e czélból kiküldött biztosoknak, akik aztán érett megfontolás után, ha szükségesnek látják, új törzskönyvet készítenek; maga azonban e közben azon új jövedelmeket szorgalmasan és lelkiismeretesen vegye fel, mintha csak bejegyezve volnának.

Abból a már többször említett törzskönyvből ismerje meg a várnak és uradalomnak saját birtokát, u. m. szőlőket, szántóföldeket, réteket, erdőket, malmokat, vámokat, adókat, kilenczedeket, tizedeket birkák és sertések után, borokat, gabonát és behajtás alatt levő különféle tartozásokat, melyek körül távol minden kegyetlenkedéstől becsületes és hű tisztviselőként fog eljárni. Hogyha oly birtokokra vagy lakosokra bukkanna, kik abban a törzskönyvben nem találhatók, kötelessége lesz azokat az új törzskönyvbe felvenni és e tárgyban a kamara tanácsát kikérni.

Hogy *hivatalának határait ismerje*, a vár őrizete és a hadügy vezetésének kivételével, az ő gondjaira bizottaknak tudja a vár összes javadalmait — akár öröklöttek legyenek azok, akár újonnan szerzettek — azoknak minden jövedelmeivel, örökségeivel, hasznaival, járulékaival és minden bármely néven nevezendő előnyeivel, *teljes jöghatósággal*, melybe se a jelenlegi, se a jövőbeli kapitányok se senki más bele ne avatkozzék; hanem önmaga sáfárkodjék ezen neki adott *utasítás* és Ő felségének, vagy a kamarának különös megbízása értelmében.

Mindenekelőtt legfőbb figyelmet a *földművelésre* fordítson, amit fenntartani és gyarapítani igyekezzék sőt másutt is el ne mulasztson, mint-hogy a vár fenntartásának és az őrség élelmezésének ez a legfőbb forrása. E célra használja fel a lakosok ekéit és munkaerejét az elfogadott szokás szerint, mint amelynek folytán valamennyi krajnaiak — s ez a szokás az öreg Bydy Mihály idejében, sőt ő előtte is fennállott — a vár körül szántani, aratni, behordani és majorkodni tartoznak. Mindenképen azon legyen, hogy évenként sokat vessen; a követelendő szolgálat szigorát azonban szelid bánásmóddal enyhítse, hogy a szegény lakosok szakadatlan munkában ki ne merüljenek; hogy amikor az uraság részére dolgoznak, ők magok feleségökkel és gyermekeikkel éhen ne pusztuljanak. És ha kiterjedtebb gazdaságot folytatni szándékozik, talán nem lesz céltalan, mind Ő felségének hasznára, mind pedig az alattvalók könnyebbségére, alkalmas számú, Ő felsége tulajdonát képező ökörrrel vagy lóval felszerelt ekéket tartani, különösen, ha ez azelőtt is szokásban volt. Vetni tartozik pedig nemcsak búzát, árpát, zabot, hanem hüvelyes magot is, melynek hasznát lehet venni, p. o. kölest, borsót, lencsét stb.

Tudtunkkal a Munkács város közelében levő Oroszvég faluban is van régóta gazdaság szántóföldekkel, melyeket Alsó- és Felső-Viznicze nevű falvak tartoznak művelni; nemkülönbén a következő falukban: Izsnyéte, Gút, Sztrabicsó, Gorond, Lueska, Ruszkócz, Kájdánó, Rákos, Iványi, Vári, Ujfalun és másutt, valahol csak földműveléssel foglalkoznak.

A mezei gazdaságot egyáltalában és teljes egészében Ő felsége javára fogja kezelni hűségesen, mindenütt és bármely területen, kivéve, hogy Bártháza, Makarja, Pisztránháza, Sarkad falvak mellett szabad volt valamikor a provizornak maga részére valamit vetni, mely engedélyt azonban a jelenlegi provizornak megadni nem akarjuk.¹

És mivel jól vagyunk értesülve arról, hogy a *baromtenyésztést* a várnak alárendelt legtöbb helységben haszonnal üzték a multban és így azt a jövőben is haszonnal üzhetnek reméljük: kívánjuk, hogy a provizor kiváló gondot fordítson az arra alkalmas helyekre s nemcsak gulyákat, hanem — ha csak lehetséges — ménest és birka-sertésnyájakat is szerezzen, melyeknek a szaporulatáról gondoskodják haszonra való kilátással.

Tehenészetet is szerezzen alkalmas helyeken és *baromfiakat* tenyészten. Mindezeknek alapját akként igyekezzék megvetni, hogy a városoktól és falvaktól bizonyos számú állatot követeljen. Nincs okunk kételkedni, hogy a lakosság ezt a szivességet módjához képest megcselekszi; hogyha azonban ily módon a szükséges állatállományt be nem szerezhetné, pénzért is vásárolhat állatokat; és hogy legyen, aki

¹ A Szent-Jánosiében: ezt az engedélyt most is megadjuk a provizornak.

ezeket gondozza, alkalmazzon mérsékelt fizetéssel alkalmas és ügyes gazdát megfelelő személyzettel.

Van az uradalomnak sok és kitünő *szőlője*. Ezeket a provizor részben az alattvalók ingyenmunkájával — amennyiben ezt régi szokás alapján kívánni lehet — részben pedig fogadott napszámosokkal szorgalmasan műveltesse; szüretkor a gyümölcsöt szedesse le és helyezze el Ő felsége gyümölcsházaiban; és aztán a boroknak gondját viselje, hogy kár bennök ne essék, hanem hamisítatlanul fentartassanak Ő felsége rendelkezésére.

Hogy ha Munkácson is az a szokás volna, amilyen Tokajban, mely szerint a lakosok szőlőik művelésére a provizortól tavasz kezdetén pénzt kapnak, melyért szüretkor bort adnak jóval jutányosabb árban számítva, mintha azt másoknak eladnák: a bor beszerzésének és értékesítésének ezt a módját a provizor tartsa fenn; azért mindjárt év elején adjon pénzt a lakosoknak alkalmas időben, különösen olyanoknak, kiknek jobb helyen levő szőlőik vannak, és akik vagyoni viszonyaiknál fogva a megtérítést minden kétségen felül teljesíteni képesek. Ebben az egész eljárásban már mindjárt év elején figyelje meg a szerencsétlen országnak és annak a felette nyomoruságos vidéknek az állapotát az iránt: vajjon van-e némi haszonra kilátás, nehogy a jövedelmet kockáztassa.

Tudtunkkal abban az uradalomban, valamint másutt is, hol az uraságnak sok a szőlője, az a szokás van érvényben, hogy a községek elébb nem szüretelhetnek, csak miután az uradalmi szüret végbement; ehhez a szokáshoz a provizor is ragaszkodjék, hogy a lakosok összehívogatván az urasági szüret megejtessék.

Miután minden termést és minden bort az uraság részére beszálíttatott és elhelyezett, főgondot fordítson a *kilenczedek és tizedek* törvényes kezelésére, lévén ezek a jövedelem két jelentékeny forrása. Ahol csak *kilenczedek* adatnak, csak azokat kívánja be; ahol azonban azokon felül *tizedek* is adatnak a várnak ősidők óta: szedje be mindkettőt a plébánosokat megillető részek visszahagyásával. A kilenczedek és tizedek bevétele után pedig azonnal, késedelem és halasztás nélkül küldjön fel a kamarának részletes kimutatást arról, hogy mely városból és mely faluból *mennyi jött be* mindenik alattvalótól.

A beregszászi uradalomtól befolyó *kilenczedek* különösen sokat fognak kitenni, valamint a plébános által hajdan szedett busás tizedek, melyekről részletes és jól szerkesztett kimutatást készítsen a provizor, ha csak azok a tizedek régi szokás alapján nem adattak az egyház szolgájának, vagy ha valamelyes rész belőlük az ő fentartására nem rendeltetett, ezt most is ellenkezés nélkül adja meg.

A tizedek és kilenczedek átvétele és elhelyezése után szokásban van abban az uradalomban, hogy az alattvalók vagyoni állapotuk különfelesége szerint bizonyos számu hordó bort adnak el az uraságoknak oly árban, mint a milyenben másoknak eladni szokták; ezt a szokást, ha ősrégi, ne hanyagolja el, hanem ragadja meg a borgyűjtésnek ezt a módját, főleg rossz bortermő esztendőben; amiben azonban szeliden kell eljárnia, nem pedig erőszakosan, a szegény alattvalók zaklatásával.

Minthogy ennek az uradalomnak bevételeit főképen borjövedelem képezi, melyből évenként nagy bőség halmozódik össze, főgondot a provizor először a bor összehalmozására fordítson, azután annak gyümölcsöztető elhelyezésére. Ennek első módja a *várőrség ellátása* (borral), miből nem közönséges haszna van Ő felségének, ha t. i. a bor ára olyképen állapittatik meg, hogy abból haszon háromoljon.

A tisztos haszonnal járó értékesítésnek másik módja *annak eladása Lengyelországban*, mire a szomszédság kitünő alkalmat nyújt; ezt az alkalmat ragadja meg a provizor, sőt borért cserébe — ha ezt jónak látja — szerezzon be árukat, melyeket itthon nyereséggel eladhat. A bor hasznos elhelyezésének harmadik módja, annak *korcsmai elárusítása*, ami országszerte szokásban van és rendes bevételt biztosít. Ezt akképen gyakorolja, hogy miután az őrség ellátására szükséges bormennyiséget összegyűjtötte és elhelyezte, annyit t. i. amennyi az őrség mértékletes ellátása végett a következő szüretig szükséges, tehát csupán azt, mely azon mennyiségen felül a kapitány ítélete szerint felülmarad, helyezze el a korcsmákban; sőt hogyha ez a mennyiség talán csekély volna, hitelbe is vásárolhat a provizor a lakosoktól korcsmai eladásra, melynek bevételeiből aztán az árt megtéríti. Ezt a korcsmai kimérést azonban igazságos, eleve megszabott árban gyakorolja a lakosság sérelme és elnyomása nélkül.

Valahol gabona oly bő mennyiségben találtatnék, hogy az a várőrség évi szükségletét jóval felülmulja, azt Ő felsége vagy a kamara rendeletére más várakba szállítandja; vagy *tulságos bőség esetében* eladásra bocsátandja, főleg mikor drágaság és inség beálltával a gabonaárak emelkednek.

Helyén való lesz mind a bornak, mind pedig a gabonának *cserébe adása*, mely szerint azokat, miket romlásnak indulni észrevett, szétoosztja az alattvalók között azon feltétel alatt, hogy aratás és szüret idején helyökbe ujat adjanak.

A provizor kötelessége lesz alkalmas magtárakat — ahol nincsenek — felállítani; pinczéket és lisztárakat építeni, az elraktározottak fenntartására ügyelni, a gabonát szellőztetni, a lisztet időnkint forgatni és az elavultakat nemkülönben romlásra hajlandókat ujaknak reményében

elhelyezni; a bor gondozása körül hasonló éberséget tanusítani, a hordókat jókarban, tisztán tele tartani és arra vigyázni, hogy tartalmuk valamiképen meg ne hamisittassék.

Ne mulassza el egyes városok és falvaktól bekívanni az évi adót, valamint a többi rendes és rendkívüli jövedelmeket, melyeket számadásaiba felvéve Ő felségének szükségleteire el fog helyezni a jelen Utasítás vagy egyéb törvényes megbízások szerint.

Egyes falvakban kisebb, ugynevezett *májusi vagy pázsit-dísznókat* szedessen össze, némelyütt egyet, másutt minden tizediket az egész nyájból véve. Ezeket is az őrség használatára megőrzi és számadásba veendi.¹

Ügyeljen fel a provizor illetve legyen arra gondja, hogy a lakosok sertései más erdőbe ne hajtassanak, hanem csak Ő felsége erdeibe, hogy azok Ő felsége részére tized alá vethetők legyenek.

A sertések megtizedelésében a provizor jövő ősszel ezt a rendet kövesse: akinek tiznél kevesebb sertése van és váltság czimen a nagyobbak után négy dénárt, a kisebbek után pedig csak két dénárt akarna fizetni, ezt meg ne engedje, mert ez világos csalás, hanem vegyen igazságos és igazi tizedet; így tiz sertés után vegyen tized gyanánt egyet kilencz sertés után pedig vegye a sertés értékének kilenczedik részét t. i. hogy ha egy sertésnek értéke két forint, kilencz sertéstől — minden egyesre husz dénárt számítva — fizetendő lesz egy forint nyolczvan dénár, s így tovább a kilencztől lefelé szállva, a sertések értéke szerint.

A provizor otthon ne adogassa el a sertéseket, hanem hajtassa Kassára vagy Szepesmegyébe és ott adja el nagyobb haszonnal.

Értekezzék a provizor a beregszásziakkal, hogy a gabona- és bortizedek helyett minden egyes esztendőben bizonyos mennyiségű gabonát és bort (edényben elhelyezve) szolgáltatassanak be a várnak.

Legyen rajta a provizor, hogy a jobbágyok — amennyire lehetséges — szerezzenek maguknak lovakat vagy ökröket, hogy a földet megmivelhessék.

Arra is legyen gondja a provizornak, hogy egyetértve a kapitánynyal tatarozza és helyreállítsa a korhadt és rogyófélben levő különben szükséges épületeket és tetőket.

Ne engedje meg a provizor, hogy a nemesek ő felsége birtokain telket és házat vásároljanak, ha csak előbb kötelezvényt nem adnak arról, hogy mindennemű adót fizetni és mint más lakosok, a szokott munkát teljesíteni hajlandók.

¹ A következő hat pontban foglaltak helyett a Szentjánosiében ezeket olvassuk: „Bizonyos számú sertések ezekből összeszedetnek, t. i. mindazokból, melyek az erdőben, mind pedig azokból, melyek a legelőn vannak, melyek — ha tizen alul találtak — megváltandók; ezeket a *megváltásokat* is csatolja a provizor a bevételekhez.”

Vannak továbbá Munkács várához tartozó *vámok*: magában Munkács városában, Gát és Gúth falvakban, nemkülönbén Beregszász városában, amelyeknek akár készpénzben, akár sóban, akár más tárgyban szedett jövedelmeit elszámolás terhe alatt a provizor hiven összeszedi.

Vári város lakosainak hiteles vallomásából bizonyos, hogyha ottan a Borzva folyó felett a hid fentartatnék, egyetlen egy vásár alkalmával száz forintot jövedelmezne, azért annak a hidnak helyreállítását szorgalmazza a provizor és ugyanott a Tiszán átjáró legyen, melyet — miután el van hanyagolva — gyakorlatba hozni a provizor el ne mulasztja.

Vannak nem megvetendő jövedelmű *malmok* is Munkács városa körül; Reyzován két köre való malom, melyet — mivel meg van rongálva — helyre kell állítani. A Latorcza folyón felül négy köre való malom, és alul szintén egy malom négy köre; Lucska faluban egy malom két köre; Gáth faluban egy malom két köre és Sztanfalván egy malom egy köre, mely malmok a várnak tisztos eltartást nyújtanak. Mindezen malmokról külön-külön számadást beadni a provizor kötelességének tartsa; valamint legyen gondja arra, hogy a malmokat minél jobb és jövedelmezőbb állapotba hozza és ujakat létesítsen, ha Ő felsége érdekében levőnek gondolja.

Van egy Bártháza, Makarja, Pisztránháza, Sarkad községeknek szolgálatában levő malom is, melyet miután ritkán és csak áradások idején dolgozik, régidőtől fogva — mint állítják — a provizor használt volt; ha a dolog így áll, mi kifogásunk sincs az ellen, hogy azt tovább is ő használja.

Vannak nem épen közönséges *rétek* is, u. m. mindjárt a Munkács vár alattiak, melyek *Nagyrét*, *Kisrét*, és *Középsőrét* nevet viselnek; továbbá Kajdanó és Gúth falu területén az úgynevezett Rajfana rétek és mások, melyek szénát nagy bőségben adnak, mely szénából azt a részt, ami takarékos felhasználás után fenmarad, adja el és azért foglalja számadásába.

Vannak a váruradalomhoz tartozó pompás *szöllők*, melyeket maga idején megmunkálni igyekezzék; hogyha rájönne, hogy azok közül egyik-másik idegen kézen, bizonyos magánszemélyek birtokában van, azokat — ha szükséges volna — a kamara megkeresésével szerezze vissza a várnak; ugyanezt cselekedje oly magánkézen levő szöllőkkel is, melyek valamikor bármely jogos czimen a vár tulajdonához tartoztak; sőt a gazdátlan papi szöllőket is vegye ki az illetéktelen kezekből. Mindezeket a szöllőket jegyzékbe foglalva küldje fel a kamarának és összes termésüket egybehordva kezelje és Ő felségének javára és használatára helyezze el.

Az adón és más rendes jövedelmeken kívül előkerülnek *bírságok* is

némely bűntények után, ugymint megsebesítés, verés, betörés, rablás után, melyekre vonatkozólag elrendeljük, hogy valamennyi birság Ő Felségét illeti, az ítélő birákat a régi szokás alapján megillető, nemkülönben a provizornak átengedendő rész kivételével.¹

Halálbüntetés és jószágelkobzás eseteiben az eddig követett szokáshoz tartsa magát. Gonosz, nyilvános, botránys és veszedelmes bűntények, u. m. világos tolvajság, gyilkosság, mérgezés, házasságtörés eseteiben ne adjon helyt a pénzbeli váltság vagyis birság kedvezményének, hanem hajtsa végre a testi büntetést ugy azonban, hogy azt ünnepeyles és törvényes birói vizsgálat megelőzze, a felségsértés bűntényét kivéve, melyről végrehajtás előtt a kamarát értesíteni és aztán annak ítélete szerint eljárni lesz kötelessége.

Hogyha valaki apai-anyai ágon *utódok nélkül* s így örökös nélkül hal el, annak összes vagyonát, az ingót és ingatlant egyaránt, foglalja el a provizor Ő felsége részére, viselje gondját hűségesen és tegyen erről jelentést a kamarának.

Kötelessége lesz a provizornak egynémely *üzletbe is bocsátkozni*, mint például, télen sovány ökröket olcsón összevásárolni és azokat a legelőn meghizlalva drágán eladni. Nem megvetendő a *bőrület* sem, u. m. ökrök, tehenek és egyéb barmok, továbbá juhok, kecskék, bárányoknak részint otthon összegyűjtött, részint olcsón vásárolt bőréből. Tehát ezen és más tisztességes nemét az üzérkedésnek ne mellőzze a provizor.²

¹ A Szentjánosiában : a következő négy falu Bartháza, Makarja, Pisztránháza, Sarkad, kivételével : a melyekben oly birságok, melyek a forintot felül nem haladják, régi szokás alapján, a provizornak átengedendők.

² A Szentjánosi *Utasításában* a megelőző és rákövetkező pontok között ezeket olvassuk : A vár joghatósága alá sok, szélességben és hosszúságban igen nagy kiterjedésű erdők tartoznak ; így Munkács körül a *Bugiatina* ; Bereg területén három királyi erdő : Patakközi, Papmozia és Szarvasbereg, amelyekbe sertések makkoltatás végett csak a provizor engedélyével bocsáttatnak ; Bereg-Ujfalu területén szintén egy királyi erdő ; Gáth község területén két erdő : Gáthi Mocsár-nak hivatik az egyik, a másik neve Kerepeczi Közi ; Jánosi falu határában Szászeger királyi erdő ; Felső-Visnicza területén egy csupa bükkfaerdő, melynek hossza hat mértföld és mely Magyarországot elválasztja Lengyelországtól ; ismét a *Kraina* erdő, mely hosszában Ilosva és Dolha faluk határától keletről nyugat felé a Homonnai urak birtokának határáig terjed, szélességben pedig a Kárpátokat foglalja magában és Lengyelország határait érinti a *Beszkid*-i vizválasztónál, melyekről a lengyelek és rutének, nemkülönben Sz. Miklós környéke, mind juhaik és a többi állatok, mind sertéseik után tizedet adnak a várnak és bizonyos bérpénzt fizetnek ; Gút falu területén egy vágatlan erdő, a Rafajna ; Lawka területén a Sarnoja erdő, mely erdőségek nem közös jövedelmet hajtanak a várnak nemcsak tizedek, sertés-, juh- és egyéb állatok megváltása, valamint ajándékok és bérpénz czimén, hanem építkezésre alkalmas faanyag eladásából és egynémely vadállatok, ugymint nyestek, rókák, hiuzok és farkasok bőréből.

Vannak szokásos *ajándékok* . . . melyeket évente bizonyos ünnepek alkalmával az Urnak felajánlanak, ezeket is külön czímen írja össze. Ezekhez járulnak egynémely *jelentéktelen jövedelmek*, u. m. dióból, mogyoróból és makkból, melyeket az alattvalók régi szokás szerint összeszedni és a várba szállítani tartoznak. Ezeket se mellőzze el a provizor számadásaiba bevezetni.

Történnek *szüret idején bizonyos befizetések*, kiváltképen oly szőlők után, melyeknek gazdáik másutt tartózkodnak, u. m. kenyerek, zab, tyúk és talán pénz is; ezeket külön rovatban tüntesse elő a bevételben és kiadásban; általában a jövedelemnek egy nemét se titkolja el vagy zárja ki számadásaiból, ha még oly csekély volna is.

Számadásainak főbb fejezetei között sorolja fel az *alldiális állatokat* is, a pénzen vásároltakat vagy máshonnét nyerteket, u. m. ökröket, teheneket, juhokat, bárányokat mind a tizedbelieket, mind pedig az alldiálisokat; továbbá a tizedbeli sertéseket, aztán a libákat, tyukokat, méheket, s mindczeknek nemesak szaporulatát, hanem az azoktól credő hasznót, u. m. a vaját, sajtot, mézet; végre mindazt, ami velök összefüggésben van, u. m. bőröket, gyapjút, sertésektől a fejeket, hátsó- és elősonkákat, belrészeket; s ne csak mindezeknek bevételét jegyezze fel, hanem tegyen említést hova való fordításukról is.

Vannak pedig Munkácson igen tágas, részint elég kellemetes és hasznos *gyümölcsös kertek*, részint *veteményes kertek*, amelyekben káposztafélék, zöldség, főzelék, hagyma, fokhagyma s a konyhára szükséges egyéb növények bőven tenyésznek. Mindazokat a hasznos és szükséges konyhanövényeket tegye félre elegendő bőségben úgy, hogy ne legyen kénytelen azokat pénzen beszerezni, amitől különben, mint fölöslegestől óvakodjék a provizor.

Ami az *alattvalóknak teherviselését* illeti, jöllehet ezekben a nehéz és zavaros időkben az alattvalók terheit mindenütt emelik, mindazonáltal a provizor arra fog törekedni, hogy — amennyire lehetséges — őket régi szokásaikban, törvényeikben és régi szabadságukban megtartsa, tehát csak a szokott és rendes szolgálatokkal terhelje őket, vagy olyanokkal, melyeket elnyomásuk és világos megkárosításuk nélkül elviselhetnek, nehogy az igazság és a keresztény ember lelkiismerete ellenére sanyaru terhekkal zaklattassanak és ennek következtében tüzhelyeiket odahagyva, máshova költözködni legyenek kénytelenek. Ő cs. és k. felsége nevének és méltóságának világos megrövidítésével és birtokainak kárával, miután Ő felsége alattvalóit oly bánásmódban kívánja részesíteni a tisztviselők részéről, hogy e tekintetben nagy legyen a különbség az ő és a magyar nemesség alattvalói közt.

És mivel a *hely fontossága* követeli, hogy a várórség élén arra

alkalmas bátor férfiú álljon kapitányi minőségben, ki a védelem és hadügy gondját magára vegye, akarja Ő felsége, hogy a provizor mind a jelenlegi kapitánynyal, mind pedig a jövődöbeliekkal a *kölesönös egyetértést* ápolja, mindenkiben őszintén együtttézve, főleg válságos időkben, mikor a vár védelméről van szó, megadván nekik a hivatali állásuknak és érdemeiknek megfelelő tiszteletet; és ha netalán oly nehézségek merülnének fel, melyeket önmaga magától el nem háríthat, segílyt és támogatást a kapitányoktól kérjen.

Mínthogy pedig mindenekre az *Utasításban* kiterjeszkedni lehetetlen, ugyanazért, ha egynémely ügy vagy jövedelem benne mellőztetett, melyeket azonban idő folytán vagy maga felfedezett, vagy melyek magoktól napfényre jöttek, ezeket is, mint általában minden alkalmilag felmerült egyebeket, nevezett Soklyóssy István provizor a maga gondjára, hűségére és buzgóságára bizottaknak tekintse, hogy mindenütt Ő felségének, a mi legkegyelmesebb urunknak érdekeit szolgálja és előmozdítsa, a bajokat és nehézségeket ellenben minden tőle telhető igyekezettel elhárítani törekedjék, aminthogy erre magát az eskü szentségével kötelezte.

Az egész ügyvezetésről pedig pontos és tiszta és világos átnézésű *számadásokat* fog készíteni, a melyekben először is nemeik szerint és időrendben feltünteti az összes bevételeket; azután nemeik szerint elhelyezve, külön-külön czim alatt összeállítja a kiadásokat nemcsak a készpénzbelieket, hanem azokat is, melyeket jelen utasítás szerint természetben teljesített. A számadásokat azután év végével beterjeszti a Kamarának, hozzájuk mellékelvén utasítását, a bevételi és megbizatási okmányokat, továbbá valamennyi kiadásra vonatkozó nyugtatványokat; senki mástól nem függ, csak a Kamarától, a melyhez, valahányszor nehézségek felmerülnek, folyamodni lesz kötelessége.

Nevezett Soklyóssy István hivatala után évi fizetésül azt kapja, ami részére szerződésileg meg lett állapítva akkor, midőn a hivaltalt átvette, vagyis 1570 május hó 14-én; nevezet szerint:

Személyére évenként 200 magyar forint;

Ruházatra . . . 50 „ „

8 ló; a szolgaszemélyzetnek 7 ló; lotartás czimen egy ló után 16 forint azonkívül 4 hordó bor; 4 hizott sertés; 24 kassai köből zab; széna és szalma, amennyi kell.¹

Szabad asztaltartás. A törvényes birói eljárásból befolyó birság — ha ez a forintot meg nem haladja — szintén a provizoré.

¹ Szentjánosiében: 6 ló; cselédeknek 5 ló; 6 hordó bor; 8 sertés; 16 köből zab és 16 köből gabona; 50 font só.